

De autonomisering van de twintigste-eeuwse Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving: een systemische benadering

door

Michael BOYDEN

Abstract

This article offers an impetus to a semantic analysis of the discipline of American literary history from a systems theoretical perspective. The analysis is based on a representative selection of four literary histories in the field. The main argument is that these histories make use of a double legitimization strategy to authorize themselves as definitive reference works on American literature. On the one hand, they significantly broaden the object of study as it has been demarcated in previous works. On the other, they plead for a reconnection of the study of literature to its original social mission. The function of this double strategy is to assert the autonomy of American literary history.

Dit artikel vormt een bescheiden aanzet tot een semantiekstudie van de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving tijdens de vorige eeuw vanuit systemisch (niet systematisch – zoals dadelijk zal blijken) perspectief. Met de term “semantiek” verwijs ik naar een geheel van (vaak binaire) onderscheidingen die een vertoog kunnen structureren.¹

¹ Ik gebruik het begrip “semantiek” niet in zijn gebruikelijke, linguïstische betekenis maar in de betekenis die er in een strekking van de hedendaagse sociologie aan wordt gegeven, en meer bepaald binnen de sociale systeemtheorie zoals die voornamelijk door de Duitse socioloog Niklas Luhmann werd uitgebouwd. In die sociologische context verwijst semantiek naar wat Luhmann als de “themavoorraad van de maatschappij” beschrijft, dit wil zeggen, alle begrippen, ideeën en distincties die in de maatschappij circuleren. Binnen die “informatiekosmos” kan een verder onderscheid gemaakt worden tussen, enerzijds, het semantisch apparaat (“semantischer Apparat”) of de alledaagse, elementaire verwerking van zin (inclusief vloekwoorden, spreekwoorden en dergelijke), en anderzijds de gebruikte semantiek (“gepflegte Semantik”) die op een veel abstracter niveau gesitueerd dient te worden. Zij vervult in relatie tot het semantisch apparaat een controlerende en oriënterende functie. Literatuurgeschiedenissen kunnen tot die gebruikte semantiek gerekend worden in de zin dat zij bijdragen tot de zelfbeschrijving en afbakening van het literaire systeem. Luhmann wijst er evenwel op dat de gebruikte semantiek nooit volledig samenvalt met de sociale realiteit. De onderzoeker moet daarom de “officiële” literatuurgeschiedenissen steeds confronteren met de “officieuze” semantiek die binnen het literaire systeem geproduceerd worden (Luhmann 1980).

Mijn vertrekpunt is een dubbele vaststelling met betrekking tot het onderzoeksobject. Enerzijds staat zo goed als buiten twijfel dat een volkomen objectief relaas over de Amerikaanse literatuur (vandaag meer dan ooit) onmogelijk is. Er bestaat geen Amerikaanse literatuurgeschiedenis, hoe omvattend ook, die niet door andere literatuurgeschiedenissen aangevuld, gecorrigeerd of genuanceerd kan worden. Dit is natuurlijk de voornaamste reden waarom nog steeds, en blijkbaar in steeds sneller tempo, nieuwe naslagwerken over het onderwerp op de markt verschijnen. Anderzijds wordt het merendeel van deze werken gekenmerkt door het feit dat ze zich, zij het op de meest uiteenlopende manieren, als definitief, autoritair referentiemateriaal met betrekking tot de ontwikkeling van de Amerikaanse literatuur presenteren. Precies aan dat feit ontlene zij immers een meerwaarde ten opzichte van hun voorlopers en concurrenten.

Vanuit die tweevoudige bevinding zou ik de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving willen opvatten als *een autonome semantiek die de grens tussen de Amerikaanse literatuur en haar omgeving van binnenuit afbakent*. Daarmee wil ik allereerst beklemtonen dat de literatuurgeschiedschrijving deel uitmaakt van het Amerikaanse literaire "systeem". Dit wil zeggen, literatuurgeschiedenissen kunnen dat systeem niet van buitenaf observeren, want ze zijn geplaatst in een netwerk van alternatieve visies die zij bevestigen of doorbreken. Terzelfdertijd valt niet te ontkennen dat zij binnen het literaire systeem een min of meer bevoorrecht statuut genieten, dat ze geen lekenstandpunt bezetten. Hoewel bijgevolg de vraag naar wat Amerikaanse literatuur is of wat daaronder valt onvermijdelijk *binnen* het Amerikaanse literaire systeem gesteld moet worden (vermits een "ex cathedra"-standpunt onmogelijk is), lijkt het de verwerking van dergelijke definitieve problemen bij voorkeur *uit* te besteden aan daartoe gespecialiseerde instanties, die dan als het ware het (manifeste) "geheugen" van het systeem gaan belichamen. De literatuurgeschiedschrijving als "discipline" articuleert haar autonomie onder andere door aan te leunen bij het wetenschapsstelsel dat een andere logica hanteert dan het literaire systeem. Het is met name mijn bedoeling deze spanningsverhouding inherent aan een wetenschappelijke omgang met literatuur te onderzoeken.²

² Door de literatuurgeschiedschrijving binnen het literaire spreken te plaatsen, reageer ik tegen de eenzijdige visie als zou het hier zonder meer een "Fremdbeschreibung" van het systeem betreffen (de Berg & Schmidt 2000: 211). Volgens mij is het onjuist om de literatuurgeschiedschrijving *a priori* uit het onderzoeksobject te weren, als betrof het hier een objectief niveau dat niet verder bevraagd kan of mag worden. Veeleer moet het intern/extern-onderscheid op zijn beurt als een systeemintern standpunt begrepen worden dat bijdraagt tot de zelfbeschrijving van het literaire systeem en van de literatuurgeschiedschrijving als wetenschappelijke discipline.

Het is nuttig om vooraf een analytisch onderscheid te maken tussen de autonomisering van de categorie van het "literaire" enerzijds en de "nationalisering" van de Amerikaanse literatuur anderzijds (voor dit cruciale onderscheid, zie bijvoorbeeld Aron 1995). In het eerste geval wordt verwezen naar de structuur van het literaire systeem, dit wil zeggen, de (vaak latente) semantiek op basis waarvan het zich afgrenst van zijn omgeving. Het dient nogmaals beklemtoond dat deze semantiek, waaronder dus de literatuurgeschiedschrijving, in de eerste plaats *door het systeem zelf* geproduceerd worden; zij worden niet zomaar van buitenaf opgelegd. Dit is precies het gevolg van de geleidelijke autonomisering van de literatuur als maatschappelijke sector. In het tweede geval gaat het veeleer om het sociaal referentiekader van het literaire systeem of zijn relatie tot de maatschappelijke context. Het is binnen die context dat de autonomie van de Amerikaanse literatuur zich kan doorzetten (vandaar de gebruikelijke kwalificaties "relatieve" of "operatieve" autonomie) en die terzelfdertijd de mogelijkheid van alternatieve identiteitsconstructies insluit. Juist daarom wordt de "wetenschappelijke" benadering van de Amerikaanse literatuur niet als de enig zaligmakende ervaren. De spanningsverhouding tussen een intern (literair) en een extern (wetenschappelijk) standpunt wijst erop dat de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving zich op haar beurt geconfronteerd weet met haar autonomie. De systemische benadering laat volgens mij toe om de specificiteit van de Amerikaanse literatuur(studie) samen te denken met haar maatschappelijke omgeving zonder daarom naïeve oorzakelijke verbanden te veronderstellen. Ik hoop dat hiermee het nut van de systemische (en dus niet systematische!) benadering toch al enigszins verduidelijkt is.

Concreet spits ik mij toe op een selectief corpus van een aantal "geautoriseerde" literatuurgeschiedenissen die elk min of meer een fase uit de discipline-geschiedenis van de twintigste-eeuwse Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving vertegenwoordigen. Ze hebben gemeenschappelijk dat ze alle, op de een of andere manier, aanspraak maken op omvattendheid, dit wil zeggen, ze richten zich niet tot een deelgebied van de Amerikaanse literatuur (verbonden aan een genre, een periode, een etnie, ...) maar tot de Amerikaanse literatuur *als geheel*. Dit betekent uiteraard niet dat ze *werkelijk* omvattend zijn. Vanuit mijn invalshoek is dit immers onmogelijk: elke literatuurgeschiedenis bakent haar object af door andere mogelijke objecten uit te sluiten. De geselecteerde literatuurgeschiedenissen behandelen dus slechts een uiterst klein percentage van wat tot de Amerikaanse literatuur behoort of daartoe zou kunnen behoren. Daarnaast zijn de geselecteerde geschiedenissen stuk voor stuk in groot samenwerkingsverband ontstaan

binnen een universitaire context. Ze kunnen dus gezien worden als het product van een bepaalde beroepsgroep waaraan specifieke lidmaatschapscriteria verbonden zijn. Ik zou in wat volgt willen illustreren hoe de gekozen literatuurgeschiedenissen zich profileren als "autoritaire" naslagwerken op het gebied van de Amerikaanse literatuur. De meeste aandacht gaat daarbij naar de "randen" van het corpus (titels, uitgeverscommentaren, voorwoorden, inleidingen, epilogen, programmaverklaringen, enzovoort) en de verwachtingen die zij oproepen en/of ontkrachten.

DE ONTWAARDING VAN DE SCHONE LETTEREN

De *Cambridge History of American Literature* (1917-'21; voortaan afgekort als CHAL1) wordt algemeen beschouwd als de eerste grootschalige poging om de Amerikaanse literatuur van een sluitend kader te voorzien. In die zin wordt de publicatie van het werk gewoonlijk opgevat als een mijlpaal voor de institutionalisering van de Amerikaanse literatuurstudie in het algemeen en van de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving in het bijzonder (Vanderbilt 1986). Bovendien wordt vaak een verband gelegd tussen de academisering van de Amerikaanse literatuur en het groeiend zelfbewustzijn van de Amerikaanse natie. Bij nader onderzoek blijkt echter dat zowel de relatie tot het universiteitssysteem als tot het politieke en sociale gebeuren veel complexer is dan gewoonlijk wordt aangenomen. Ik zou die complexiteit hier willen belichten. In het voorwoord definiëren de redacteuren hun project als "a survey of the life of the American people as expressed in their writings rather than a history of *belles-lettres* alone" (III). Deze definitie zegt zowel iets over hoe zij naar de Amerikaanse literatuur keken als over de verwachtingen die zij stelden aan de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving als nieuwe discipline.

Wat meteen in het oog springt is de erg brede afbakening van de Amerikaanse literatuur. Niet enkel de "schone letteren" in de enge zin zijn relevant, maar tevens die "geschriften" (daaronder vallen onder andere briefwisselingen, journalistiek, reisverslagen, en dergelijke) die op de een of andere manier inzicht verschaffen in de Amerikaanse identiteit. In het licht van hedendaagse ontwikkelingen is die verbreding van het onderzoeksstandpunt uiterst interessant. Zij kan op verschillende manieren geduid worden. Ten eerste kan ze gekaderd worden binnen een streven naar wetenschappelijkheid bij de redacteuren. Zoals blijkt uit de omvang van het werk, de uitgebreide bibliografie en het feit dat gerecrueteerd werd uit een grote groep van academici uit

alle delen van de Verenigde Staten en zelfs uit Canada (bij nader onderzoek blijkt die geografische spreiding evenwel grote gaten te vertonen), was het duidelijk hun intentie een definitief naslagwerk over de Amerikaanse literatuur af te leveren. Zij reageerden daarmee expliciet tegen een categorie van literatuurgeschiedenissen die hetzij uit winstbejag (inspelend op de groeiende vraag naar handboeken over Amerikaanse literatuur) hetzij om reden van provincialisme of nationalisme overdreven aandacht besteedde aan wat volgens hen, zoals de cursivering van het woord "*belles-lettres*" al lijkt te suggereren, erg middelmatige literatuur bleek te zijn. In het verhitte klimaat in de aanloop naar en tijdens de Eerste Wereldoorlog was dit een expliciete stellingname. De redacteuren weigerden zich te laten inschakelen in een vanzelfsprekende vorm van nationalisme die de verbanden tussen de Amerikaanse en de Europese culturen uitwist ten voordele van een naïeve promotie van de eigen schrijvers. In dezelfde beweging promoveerden zij de Amerikaanse literatuurstudie evenwel tot een volwaardig "vak".

Daaruit blijkt tevens dat zo'n verruiming van het perspectief ook een duidelijke poëtische keuze inhoudt binnen het Amerikaanse literaire systeem. Het woord "*belles-lettres*" is negatief geconnoteerd omdat het verwijst naar al te slaafse imitaties van het Engelse neoclassicisme. Door deze woordkeuze wordt bijgevolg het oorspronkelijke en democratische karakter van de belangrijkste Amerikaanse literatuur onderstreept in relatie tot de "aristocratische" kunst van Europa. Daarmee verschijnt ook de periode voor 1800, een periode waarin er veel minder interactie was met Europa dan tijdens de "nationale" periode en toen vooral praktische "literatuur" werd geproduceerd zonder grote artistieke intenties, plots in een nieuw voetlicht: "Acquaintance with the written record of these two centuries should enlarge the spirit of American literary criticism and render it more energetic and masculine" (x). Deze twee elementen, kracht en mannelijkheid, worden nog vaak als typerende kenmerken van de Amerikaanse literatuur en de Amerikaanse cultuur als zodanig beschouwd. Zij kunnen geplaatst worden tegenover het vernuft, de geleerdheid en elegantie (maar ook nutteloosheid) die gewoonlijk geassocieerd worden met de "schone letteren" in de enge zin, eigenschappen die de Amerikaanse literatuur lange tijd heeft moeten ontberen (en volgens sommigen nog steeds moet ontberen!). Het is de redacteuren er dus niet enkel om te doen de artistieke en intellectuele verhoudingen tussen de Verenigde Staten en Europa te onderzoeken. Het onderzoek moet ook bijdragen tot een herdefiniëring en heroriëntering van de Amerikaanse literatuur, met name door de opwaardering en esthetisering van de vroege koloniale

productie die op deze manier de Amerikaanse literatuur als het ware van een "oorsprong" voorziet.³

De publicatie van CHALI mag dus niet louter gezien worden als het product van een golf van patriottisme in de periode van de Eerste Wereldoorlog, vermits het werk duidelijk kritisch staat tegenover die ontwikkeling. Maar dit neemt niet weg dat het op een complexe manier uiting geeft aan een verlangen naar nationale identiteit. De Amerikaanse literatuurstudie zou zich wellicht nooit hebben kunnen doorzetten zonder een groeiende interesse in het nationaal literair erfgoed, niet enkel binnen de universitaire context maar ook daarbuiten. Dit uit zich in de manier waarop CHALI zich tot haar (geïntendeerd) lezerspubliek verhoudt. De redacteurs richten zich expliciet niet tot een publiek van schooljongens, maar van gelijkgestemde wetenschappers. Deze profilering strookt uiteraard met het streven naar wetenschappelijkheid waar ik zonet naar verwees. De tendens naar professionalisering van de Amerikaanse literatuurstudie moet begrepen worden in relatie tot de opkomst van de onderzoeksuniversiteit in de Verenigde Staten tijdens het laatste kwart van de negentiende eeuw, en daarmee samenhangend, de introductie van de filologische methode (Graff 1987). Deze filologische methode moest de literatuurstudie loskoppelen van allerlei confessionele en traditionele beperkingen, typerend voor de gesloten "colleges" (voornamelijk naar Angelsaksisch model) die het onderwijslandschap tot dan toe beheerst hadden. De filologie maakte op die manier de baan vrij voor de institutionalisering van de Amerikaanse literatuurstudie, omdat zij moderne talen en literaturen als een waardig onderzoeksobject beschouwde.

Onder "moderne" literaturen werden aanvankelijk evenwel vooral teksten uit de middeleeuwen en de renaissance begrepen. De Amerikaanse literatuur drong pas werkelijk door tot de curricula tijdens de eerste decennia van de twintigste eeuw, toen de filologie reeds aan krediet begon te verliezen. Het wetenschappelijk profiel van CHALI evenals het gewicht dat zij toekent aan de koloniale periode kan vanuit

³ In andere contexten is een vergelijkbare deflatie van de "schone letteren" waar te nemen. Zo is tijdens de vroege jaren veertig van de negentiende eeuw in de Belgische *Revue nationale* te lezen: "België moet niet trachten Franse literatuur na te bootsen. De Belg is noch poëtisch, noch verbeeldingrijk" (geciteerd in Vlasselaers 1985: 18). Vlasselaers betoogt dat de esthetische functie zich in de Vlaamse literatuur met de opkomst van het modernisme naar het einde van de eeuw toe autonamiseert, en suggereert in die zin dat de Vlaamse literatuur daarmee tot "bewustzijn" komt door haar dienstbaarheid aan andere systemen als het ware op te zeggen. In mijn ogen wordt daarmee evenwel het verklarend potentieel van het autonomiebegrip overschat.

die optiek begrepen worden als een poging om de relatief jonge Amerikaanse literatuur aantrekkelijk te maken voor historisch-filologisch onderzoek. In de polemieken naar aanleiding van het werk blijkt evenwel het groeiend succes van de idee dat de "departementalisering" van de literatuurstudie tot normvervaging zou hebben geleid.

Door de professionalisering van het korps van literatuurwetenschappers zou bovendien een onderwijsvacuüm zijn ontstaan. Velen pleitten daarom voor een terugkoppeling naar de humanistische waarden die aan de literatuurstudie haar "oorspronkelijke" functie hadden verleend. De invloed van dit "nieuwe" humanisme toont aan dat de ruime invalshoek van CHAL1 nog op een andere manier geduid kan worden. De koloniale geschriften zijn vanuit die optiek niet zozeer interessant omdat zij zich lenen tot historisch onderzoek, maar omdat zij bepaalde waarden belichamen die bestudeerd en overgedragen moeten worden. De herwaardering van de literaire kritiek (als functioneel equivalent van het historisch-filologisch onderzoek) kan eveneens begrepen worden vanuit die interne weerstand tegen een al te wetenschappelijke benadering van de Amerikaanse literatuur.

DE JUISTE WOORDEN OP DE JUISTE PLAATS

Dezelfde spanningsverhouding tussen een eng professioneel en een ruim humanistisch perspectief op de Amerikaanse letterkunde vinden we terug in de *Literary History of the United States* (1948; in het vervolg LHUS), met dit verschil dat de kaarten nu totaal anders verdeeld zijn. Dit werk verscheen tijdens de nasleep van de Tweede Wereldoorlog, onder omstandigheden die tot op zekere hoogte vergelijkbaar zijn met die waarin CHAL1 tot stand kwam. Maar waar CHAL1 nog het product was van pioniers, wordt LHUS gewoonlijk geassocieerd met de consolidatie van de Amerikaanse literatuurstudie als academische discipline. De verschuiving van de verhoudingen blijkt al aan het begin van het voorwoord bij de eerste editie: "At mid-point, the twentieth century may properly establish its own criteria of literary judgment; indeed, the values as well as the facts of modern civilization must be examined if man is to escape self-destruction" (VII). Allereerst wordt hier de autonomie van de Amerikaanse literatuurstudie benadrukt. Zij zou nu over een eigen methode beschikken om literatuur te benaderen zonder te moeten aanleunen bij andere disciplines. Het zogenaamde "New Criticism" had zich ondertussen in de academische sector doorgezet ten nadele van de historische aanpak en was daar het dominante paradigma geworden. Deze "nieuwe" kritiek reageerde tegen wat zij bestempelde

als het biografisme en moralisme van de traditionele literatuurstudie en pleitte voor een meer "objectieve" literatuurbenadering die volledig gericht was op het kunstwerk zelf. In de zin die volgt na de komma-punt ("indeed, ...") wordt die idee echter onmiddellijk geproblematiseerd. In tijden van politieke en sociale instabiliteit is het volgens de redacteuren de taak van de literatuurwetenschap om te peilen naar de normen die aan de hedendaagse maatschappij coherentie verlenen. Het belang van die taak wordt boven alle discussie geplaatst door de afsluitende bijzin "if man is to escape self-destruction". Hiermee wordt dus meteen het enge, wetenschappelijke perspectief van de eerste zin opengebrouwen. Het voorwaardelijke zinnetje "if man is to escape self-destruction" komt nog eens terug in de uitgeverscommentaar op de achterflap van het eerste deel, met dit verschil dat de kwalificatie "self" nu wegvalt. Hier wordt, zo lijkt het, de impliciete zelfkritiek van het voorwoord al meteen toegedekt, doordat de wetenschappelijke gemeenschap als het ware van iedere rechtstreekse betrokkenheid bij het wereldgebeuren wordt ontslagen.

De weerstand die een eng wetenschappelijk standpunt oproept, blijkt onder andere ook uit de morfologie van het auteurschap. In het naoorlogse Amerika was het maatschappelijk debat sterk gepolariseerd. President Truman trachtte de nationale eenheid te herstellen door linkse intellectuelen, die sinds de dertiger jaren enorm in aantal waren toegenomen, maatschappelijk te isoleren (Zinn 2001). Verschillende van zulke in diskrediet geraakte "radicalen" werden door de redactie van LHUS gerecruteerd. Dit kan geïnterpreteerd worden als een manier om de onafhankelijkheid van de literatuurstudie te onderschrijven, maar tevens als een poging om een deel van haar (verloren) maatschappelijke relevantie te recupereren. Hoewel de Amerikaanse literatuurstudie rond deze periode met de "close reading" een afgelijnde methode begon te ontwikkelen, bevonden zich onder de medewerkers van LHUS niet enkel literatuurwetenschappers, maar tevens historici, schrijvers en journalisten. Sommigen onder hen zetten zich expliciet af tegen een al te wetenschappelijke benadering van de Amerikaanse literatuur. De inlijving van deze zogenaamde "anti-academici" wijst erop hoe ontvankelijk de Amerikaanse literatuurwetenschap op dat ogenblik was voor de kritiek dat zij onverantwoordelijk was geworden door haar streven naar objectiviteit en waardevrijheid. Ondanks of juist wegens de heterogeniteit van het auteurschap werd de noodzaak van samenwerking sterk beklemtoond. De individuele hoofdstukken zijn niet gesigineerd en verschillende zijn ingrijpend herschreven. De redacteuren zelf zijn auteur of medeauteur van nagenoeg een vierde van het werk (waaronder de belangrijkste hoofdstukken).

Hieruit blijkt een duidelijk verlangen naar consensus bij de redactie, die de hoop uitspreekt dat hun literatuurgeschiedenis zich, ondanks alle individuele meningsverschillen, aandient als een coherent verhaal.

Dit alles heeft uiteraard zijn invloed op de manier waarop de Amerikaanse literatuur in LHUS wordt afgebakend. Na het voorwoord volgt een uitvoerig "Address to the Reader" waarin de opzet nogmaals verantwoord wordt. Ik citeer de openingszin: "The literary history of this nation began when the first settler from abroad of sensitive mind paused in his adventure long enough to feel that he was under a different sky, breathing new air, and that a New World was all before him with only his strength and Providence for guides" (XVII). Wat opvalt is dat de specificiteit van de Amerikaanse situatie hier krachtig beklemtoond wordt. LHUS ging daarmee in tegen de visie van een aantal van haar voorlopers die de Amerikaanse literatuur benaderd hadden als een transpositie van de Europese (voornamelijk Engelse) cultuur in een nieuwe omgeving.⁴ In tegenstelling tot deze voorlopers benadrukte zij dat die Europese cultuur niet enkel overgedragen werd naar de Nieuwe Wereld, maar in dezelfde beweging tevens diepgaand omgevormd werd. De situatie in de Verenigde Staten verschilde volgens de redacteuren dan ook sterk van die van de meeste Europese staten, in de zin dat het principe "één natie, één taal, één volk" hier allesbehalve opging. De klemtoon lag bijgevolg op de maakbaarheid van de Amerikaanse samenleving, de vrijwillige eenmaking van de meest uiteenlopende volkeren en culturen in een nieuwe omgeving. Literatuur had daarin blijkbaar een belangrijke functie te vervullen.⁵

⁴ Hier wordt impliciet verwezen naar werken als Richardsons *American Literature 1607-1885* (1891): "The history of American literature is the history of the literature of a part of the English people, under new geographical and political conditions, within the present limits of the United States" (Richardson 1). Deze definitie van de Amerikaanse literatuur heeft nog lange tijd voortgeleefd in de tekstboeken, zo bijvoorbeeld nog in 1912: "The literature of America was an off-shoot from that of England" (Cairns 1).

⁵ Het dient benadrukt te worden dat verschillende maatschappelijke groepen de sociale veranderingen op een andere manier verwerken. Zo gaat de vroege geschiedschrijving van de Afro-Amerikaanse literatuur volgens mij niet mee in de vertrouwensinflatie die LHUS zo typeert. Watkins' *Anthology of American Negro Literature* (1944) sluit retorisch dan ook eerder aan bij CHALL in de zin dat het werk een eng belletristisch perspectief verwerpt: "Distinctly, this is something more than an exhibit of *belles-lettres*, much more than a pocket companion for a vacant hour. Because the time at which it is given to us to read, because of the place of the Negro in our American life in this third year of our war against fascism, this is literature in a dynamic sense, literature in action, literature in what I take to be its highest function, when it may discoverably affect the thinking and the conduct of men and the destiny of mankind" (Watkins XVI).

Het hoofdaandachtspunt lag hierbij expliciet op de negentiende eeuw, de periode waarin de zogenaamde "American way of life" zich op de meest ingrijpende manier heeft doorgezet. De "voortgang" die de Amerikaanse situatie zo typeert, had volgens de redacteurs zowel positieve als negatieve gevolgen meegebracht. Een positief gevolg was het ontstaan van een nationale Amerikaanse literatuur met een eigen identiteit. In de periode vóór 1800 was de nostalgie voor de Europese cultuur nog te groot om werkelijk recht te doen aan de mogelijkheden van het nieuwe continent. Pas vanaf het midden van de negentiende eeuw, het tijdperk van Emerson, Melville en Whitman, verwierf de Amerikaanse literatuur een eigen stem. Een negatief gevolg van de industrialisering was daarentegen de toenemende banalisering die de consumptiemaatschappij zou kenmerken. L'HUIS onderkende weliswaar het belang van de massacultuur voor de Amerikaanse maatschappij, maar benaderde haar eerder als de context waarbinnen de waarlijk belangrijke literatuur zich had kunnen manifesteren. Literatuur werd dan ook gedefinieerd als "any writing in which aesthetic, emotional, or intellectual values are made articulate by excellent expression" (XX). In de context van de koude oorlog is die nadruk op "the right words in the right order" uiterst veelzeggend. Op deze manier werd tevens de overbektoneering van de koloniale periode (en de Angelsaksische roots van de Amerikaanse maatschappij!) in CHALI enigszins gecorrigeerd, dat door een al te inclusieve aanpak de tijdloze "monumenten" van de Amerikaanse literatuur onderbelicht zou hebben gelaten.

LITERATUURGESCHIEDENIS ALS CULTUURGESCHIEDENIS

Vanaf de jaren '50, en hiermee bereik ik het voorlopige sluitstuk van mijn "verhaal", wordt de consensus binnen de Amerikaanse samenleving toenemend ondermijnd. De burgerrechtenbeweging, de vrouwenbeweging en allerlei etnische belangengroepen begonnen tijdens die periode het "andere" Amerika aan de oppervlakte te brengen. Ook in het hoger onderwijs manifesteert zich de malaise als de studentenbevolking openlijk de in haar ogen wereldvreemde leerplannen gaat bevragen. Deze zogenaamde "culture wars" zijn ongetwijfeld een van de oorzaken van het feit dat tijdens de jaren '60 en '70 geen omvattende Amerikaanse literatuurgeschiedenissen op de markt verschenen (wél worden overvloedig werken over specifieke periodes, regio's of etnische groepen gepubliceerd). Pas in de loop van de jaren '80 vindt de discipline als het ware een tweede adem en wordt het crisisgevoel

overwonnen met de publicatie van de *Columbia Literary History of the United States* (1988; CLHUS) en, een paar jaar later, de nieuwe *Cambridge History of American Literature* (1994-2004; CHAL2).

De recente heropleving van de literatuurgeschiedschrijving lijkt echter geen nieuwe consensus in te houden. Er wordt zelfs expliciet afstand gedaan van iedere aanspraak op eensgezindheid. Zo luidt het in het voorwoord van CLHUS: "There is today no unifying vision of a national identity like that shared by many scholars at the closings of the two world wars" (xii). En in de inleiding van CHAL2 wordt gesteld: "Today the invocation of consensus sounds rather like an appeal for compromise, or like nostalgia" (2). Als een van de belangrijkste oorzaken voor dit gebrek aan eenheid (maar is het een gebrek?) wordt de differentiatie en toenemende complexiteit van het literatuurwetenschappelijke bedrijf zelf genoemd. Zowel CLHUS als CHAL2 wijzen op het belang van bepaalde theoretische en kritische ontwikkelingen binnen de literatuurstudie tijdens de laatste decennia. Niet volledig zonder triomfalisme wordt vastgesteld dat de Amerikaanse literatuurstudie vitaler is dan ooit. Waar zij aan het begin van de eeuw nog als een verwaarloosbare hobby van enkele anglisten werd beschouwd, heeft zij intussen een centrale positie verworven binnen de humane wetenschappen, niet enkel in de Verenigde Staten maar ook elders ter wereld.

Het is precies deze enorme kennisaccumulatie en proliferatie van standpunten binnen de discipline die de idee van een omvattende literatuurgeschiedschrijving geproblematiseerd zou hebben. Zo stellen de redacteuren van CLHUS: "While the distinction of its publisher and its imposing title may suggest authority, its editors and contributors know that perspectives and interpretations of every topic treated here do exist" (xxiii). En CHAL2 beweert dat: "Authority in this context is a function of different but interconnected bodies of knowledge" (2). Die klaarblijkelijke onwil om een definitieve visie op de Amerikaanse literatuur te formuleren komt onder meer tot uiting in de explicitering en relativisering van de eigen selectieprincipes en poëtische beslissingen, alsook in de weigering diepgaand in te grijpen in de individuele bijdragen om een coherent verhaal te verkrijgen. Dit heeft vele overlappingsen en soms onverholven meningsverschillen tot gevolg, wat echter niet meteen als een nadeel wordt ervaren. De lezer van CLHUS wordt zelfs aangeraden creatief met dergelijke discrepanties om te springen en het werk in zekere zin als een verhaal te lezen, of eerder nog, een geheel van verschillende verhalen, waaruit hij of zij naargelang van behoefte en smaak dan het meest overtuigende kan selecteren. Daarmee is wel enige *voorkennis* over de Amerikaanse literatuur verondersteld, en zelfs

over de problemen van de literatuurgeschiedschrijving als zodanig. CLHUS en CHAL2 kunnen dan ook nog bezwaarlijk voor literatuurgeschiedenissen in de “traditionele” zin doorgaan.

Het is dan ook niet langer voor iedereen duidelijk wat nu eigenlijk de Amerikaanse literatuur(studie) is. De grens tussen grote literatuur en populaire cultuur lijkt nog moeilijk te trekken (vandaar ook de voorkeur voor de term “cultuurgeschiedenis”). Met andere woorden, de maakbaarheid van de Amerikaanse literatuur, zoals LHUS die nog voorstond, wordt verworpen. De Amerikaanse literatuur is vanuit de hedendaagse visie geen ideologisch bindmiddel, maar veeleer een retorisch slagveld. Zo zou de intrede van de Europese bevolking in het nieuwe continent niet enkel haar cultuur veranderd hebben, maar tevens die van de oorspronkelijke bevolking (en niet enkel ten goede). De algemene inleiding van CLHUS begint met een zin die direct gemodelleerd lijkt op de definitie van de Amerikaanse literatuur in LHUS die ik daarnet aangehaald heb: “The literary history of this nation began when the first human being living in what has since become the United States used language creatively” (xv). Daarmee wordt het perspectief van LHUS radicaal opengeboken. Niet alleen wordt de Amerikaanse literatuur losgekoppeld van het geschreven woord, zij hangt ook niet meer vanzelfsprekend samen met de taal en de cultuur van de van oorsprong Angelsaksische bevolking die het continent in de zeventiende eeuw “koloniseerde”. De band tussen literatuur, taal, natie en volk wordt hier dus nog diepgaander geproblematiseerd. CHAL2 lijkt min of meer dezelfde filosofie te vertegenwoordigen: “*Our History* is fundamentally pluralist: a federated histories of American literatures” (3).

Dit alles dient een herkenbaar doel – herkenbaar, omdat we het ook in de andere literatuurgeschiedenissen aangetroffen hebben –, namelijk aansluiting zoeken bij wat maatschappelijk “relevant” is. Beide literatuurgeschiedenissen gaan er in zekere zin van uit dat de aangereikte veelheid aan perspectieven en opinies *representatief* is, niet enkel voor de Amerikaanse literatuurwetenschap als bloeiende beroepsorganisatie, maar tevens voor de Amerikaanse samenleving als zodanig. Om die reden werd bij de recrutering van de medewerkers niet enkel rekening gehouden met hun wetenschappelijke expertise, maar tevens met hun engagement naar specifieke gemeenschappen toe. De etnische achtergrond van het auteurschap zou dan ook de maatschappelijke verhoudingen in de Verenigde Staten tot op zekere hoogte moeten weerspiegelen. De selectie van schrijvers uit sociaal benadeelde bevolkingsgroepen, het openbreken van de (overwegend blanke, protestantse en mannelijke) canon van de “new critics” kadert binnen datzelfde streven. De democratisering van de onderzoeks-

gemeenschap, evenals de abstinentie van uitgesproken waardeoordelen over wat al dan niet tot de Amerikaanse literatuur behoort, zijn dus niet zozeer of niet enkel een bewijs van de crisissfeer binnen de literatuurgeschiedschrijving als wetenschappelijke discipline; ze getuigen ook en vooral van de interne dynamiek aan de hand waarvan zij haar autonomie onderschrijft.

AFSLUITEND: WAT IS EEN CRISIS?

Wat heb ik nu met deze, toegegeven, erg schetsmatige discipline-geschiedenis van de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving willen aantonen? Afgaand op de corpuskeuze en de fasering van mijn argumentatie zou men verkeerdelijk kunnen besluiten dat ik een organische of dialectische evolutie suggereer vanaf de begindagen van de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving, over het zogenaamde hoogtepunt van de discipline tijdens de jaren '50, naar haar uiteindelijke (des)integratie in het ruimere "cultural studies"-paradigma dat vandaag de dag dominant is. Dat is evenwel niet wat ik heb willen doen. Ik heb veeleer willen beklemtonen dat elke definitie van de Amerikaanse literatuur tot een "netwerk" behoort, dat zij noodzakelijkerwijze andere mogelijke definities uitsluit en dus veronderstelt.⁶ Op die manier heb ik de latente meerstemmigheid achter de manifeste eenstemmigheid willen blootleggen, maar ook omgekeerd (in het geval van de hedendaagse literatuurgeschiedschrijving) de consensus aan de basis van de dissonantie. Ik heb meer bepaald de aandacht willen vestigen op twee legitimatiestrategieën waarvan de besproken geschiedenissen zich alle vier, op erg verschillende manieren, bedienen: enerzijds de *voortdurende verruiming van het onderzoeksperspectief*, hoe dat verder ook gemotiveerd wordt; en anderzijds de *constante responsabilisering of zelfs negatie van de discipline* door terug te koppelen naar de maatschappelijke situatie, hoe die verder ook gepercipieerd wordt.

⁶ Het autonomiebegrip bij Luhmann is niet "steuerungsfähig". Er zijn met andere woorden geen graden van structurele geslotenheid. In die zin is autonomisering een synoniem van systeemvorming. De literaire (en literatuurwetenschappelijke) evolutie kan vanuit dit standpunt dan ook niet geduid worden als een lineaire ontwikkeling in de richting van een steeds groter wordende zelfstandigheid. Het zou daarom misschien gepaster zijn om in dit geval te spreken van de "differentiatie", veeleer dan de "autonomisering" van de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving. Ik heb er evenwel voor geopteerd de term "autonomisering" te behouden, omdat ze nog moeilijk uit het literatuursociologische en literair-historische jargon los te maken is (zie, bijvoorbeeld, in de Franse context Moisan 1989).

Mijn visie is dat die dubbele strategie niet in de eerste plaats door de context aan het systeem wordt opgedrongen, maar dat zij als het ware een overlevingsstrategie van het systeem zelf is. De crisissfeer die de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving vooral tijdens de laatste decennia lijkt te typeren, vormt op die manier als het ware een “normale” toestand in het systeem. Dit wil geenszins zeggen dat de context er niet toe doet, maar wel dat het systeem omgevingsfactoren eerst in systeem-eigen termen moet vertalen alvorens ze (ten dele) te kunnen verwerken. Het is precies vanuit die *basale selectiviteit*, die de idee van een “omvattende” literatuurgeschiedenis op voorhand uitsluit, dat de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijving zich een zekere *openheid naar de maatschappelijke omgeving toe* kan veroorloven, zonder er daarom volledig mee te moeten vervloeien. De onophoudelijke invraagstelling van een professionele kijk op de Amerikaanse literatuur (die onder andere tot uiting komt in systeeminterne opposities zoals “scholarship”/“criticism” of “textual criticism”/“cultural criticism”, enzomeer), met andere woorden, het blijvend reflecteren op het nut of de zin van de discipline zelf en de manier waarop dit de literair-historische praxis beïnvloedt, dient bijgevolg een duidelijke functie, te weten, het beklemtonen van de eigen (“wetenschappelijke”) autonomie. Deze autonomie is tegelijkertijd het “probleem” dat de discipline er steeds opnieuw toe brengt de eigen grenzen te herinterpreteren en te verleggen.

LITERATUUROPGAVE

Basicorpus

- Trent, W. P. (red.), *Cambridge History of American Literature*, New York: Macmillan, 1917-1921 (4 delen).
- Spiller, R. E. (red.), *Literary History of the United States*. New York: Macmillan, 1948.
- Elliot, E. (red.), *Columbia Literary History of the United States*, New York: Columbia UP, 1988.
- Bercovitch, S. (red.), *The Cambridge History of American Literature*, Cambridge: Cambridge UP, 1994-2004 (8 delen).

Andere bronnen

- Aron, P., ‘Sur le concept d’autonomie’, *Discours social/Social Discourse* 7, 3-4 (1995): 63-72.
- Cairns, W.B. (met een inleiding van James A. Sappenfield), *A History of American Literature*, New York; London: Johnson Reprint, 1969 [1912].
- De Berg, H. & J. Schmidt, *Rezeption und Reflexion: Zur Resonanz der Systemtheorie Niklas Luhmanns ausserhalb der Soziologie*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2000.

- Graff, G., *Professing Literature: An Institutional History*, Chicago: Chicago UP, 1987.
- Luhmann, N., *Gesellschaftsstruktur und Semantik*, Bd. 1, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1980.
- Moisan, C. (red.), *L'histoire littéraire: théories, méthodes, pratiques*, Québec: Les presses de l'université de Laval, 1989.
- Richardson, C.F., *American Literature 1607-1885*, New York: Putnam; London: The Nickerbocker Press, 1891.
- Vanderbilt, K., *American Literature and the Academy: The Roots, Growth and Maturity of a Profession*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1986.
- Vlasselaers, J., *Literair bewustzijn in Vlaanderen 1840-1893: Een codereconstructie*, Leuven: Universitaire Pers, 1985.
- Watkins, S. (met een inleiding van J.T. Frederick), *Anthology of American Negro Literature*, New York: Random House, 1944.
- Zinn, H., *A People's History of the United States: 1492-Present*, New York: Perennial Classics, 2001.